

עשרת הדברות בסיזור

וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה וַיִּכְתֹּב עַל הַלְחָת אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית
עֲשֶׂת הַדְּבָרִים: (שמות לד כח).¹

וַיִּכְתֹּב עַל הַלְחָת כַּמְּכַתֵּב הָרִאשׁוֹן אֶת עֲשֶׂת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר ה' אֵלֵיכֶם בְּהַר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ בְּיוֹם הַקֶּהֱל וַיִּתְּנֶם
ה' אֵלַי: (דברים י ד).²

מסכת ברכות דף יא ע"ב – יב ע"א

תנן התם³: אמר להם הממונה: ⁴ ברכו ברכה אחת והם ברכו. ⁵ קראו עשרת הדברות, "שמע", "והיה אם שמוע",
"ויאמר", וברכו את העם שלש ברכות: אמת ויציב, ועבודה וברכת כוהנים... אמר רב יהודה אמר שמואל: אף
בגבולין בקשו לקרות כן, ⁶ אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין. ⁷ רבה בר בר חנה סבר למקבעינהו בסורא,
אמר ליה רב חסדא: כבר בטלום מפני תרעומת המינין. אממר סבר למקבעינהו בנהרדעא, אמר ליה רב אשי:
כבר בטלום מפני תרעומת המינין.⁸

¹ זה האזכור הראשון בתורה של עשרת הדברות ("עשרת הדברים" בלשון המקרא, "עשרת הדברות" הוא לשון חז"ל) בפרשת כי תשא,
רגע לפני ירידת משה עם הלוחות (הראשונים) ושבירתם בשל חטא העגל. אין אזכור של ביטוי זה בפרשתנו! מתן תורה מתואר
בפרשה בלי ציון של מספר הדברות או הדברים. אין אגב גם אזכור של ביטוי זה בכל ספרי הנביאים והכתובים!

² פעמיים נוספות מופיע הביטוי "עשרת הדברים" בספר דברים, תחילה בפרשת ואתחנן, דברים ד יג: "וַיִּגְדַּל לְכֶם אֶת בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר צָוָה
אֲתֶכֶם לְעֲשׂוֹת עֲשֶׂת הַדְּבָרִים וַיִּכְתֹּבֶם עַל שְׁנֵי לְחֹת אֲבָנִים" – הם הלוחות הראשונים שנזכרו כבר בפרשת כי תא כאמור. הפעם
השנייה, המצוטטת לעיל, היא בפרשת עקב – בתיאור הלוחות השניים. והעדפנו פסוק זה משום שבו נאמר במפורש שבמעמד הר
סיני נאמרו עשרת הדברות או הדברים, ורק אח"כ נכתבו על הלוחות. (ולפיכך כל האירורים של משה שיווד עם הלוחות אינם נכונים
לפרשתנו או לחג השבועות. הלוחות הראשונים ירדו ב"ז בתמוז והשניים ביום הכיפורים. ראה דברינו [לוחות שניים – כראשונים?](#)
בפרשת עקב וכן [יום מתן תורה – לוחות שניים](#) ביום הכיפורים). אגב, בעקבות חז"ל גם פרשני המקרא נוטים ברובם להשתמש
בלשון "עשרת הדברות" (לא כולל כמובן כאשר הם מתייחסים ללשון הפסוק לצורך הביאור), להוציא את פירוש אבן עזרא שבאופן
מובהק משתמש בלשון "עשרת הדברים". אנו לא נבדיל בין השניים ונתמקד בנושא: מדוע אין אזכור של עשרת הדברות או הדברים
בסיזור התפילה שלנו.

³ מסכת תמיד פרק ה משנה א.

⁴ ראה רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ז הלכה א: "חמישה עשר ממונין היו במקדש וכן ממנים לעולם על כל דבר מט"ו דברים אלו
ממונה אחד, ואלו הן: (א) על הזמנים, (ב) על נעילת שערים, (ג) על השומרים, (ד) על המשוררים, (ה) על הצלצל עם שאר כלי שיר,
(ו) על הפייסות, (ז) על הקנים, (ח) על החותמות (ט) על הנסכים, (י) על החולין, (יא) על המים, (יב) על מעשה לחם הפנים, (יג) על
מעשה הקטורת, (יד) על מעשה הפרכת, (טו) על מעשה בגדי כהונה". כאן מדובר בממונה על הפייסות היינו על ההגללה של העבודה
בין כל הכהנים של המשמרת. ויש גם ממונים לענייני ציבור וחלון, ראה גיטין ס ע"א: "ממונים פרנסים על הצבור", ירושלמי
כתובות פרק יג הלכה א: "ואילו הם ממונין על הגזל", ספרי דברים פרשת דברים פסוק יג: הזקנים שמונו לראשי הציבור ועוד.

⁵ נחלקו ר' יוחנן ור' לויש לקיש איזו ברכה היא זו, ברכת אהבת עולם או יוצר המאורות. ובירושלמי יש גם דעה שמדובר בברכת התורה,
שכן עבודת המקדש הייתה מתחילה עוד לפני שאפשר היה לומר יוצר המאורות. וברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ד
נפסק: "ואחר שמעלין האיברים לכבש מתכנסין כולן ללשכת הגזית, והממונה אומר להם ברכו ברכה אחת, והן פותחין וקורין אהבת
עולם ועשרת הדברות ושמע והיה אם שמוע ויאמר ואמת ויציב ורצה ושם שלום, ובשבת מוסיפין ברכה אחת והיא שיאמרו אנשי
שומרה היוצא לאנשי משמר הנכנס, מי ששכן את שמו בבית הזה ישכין ביניכם אהבה אחוה שלום ורעות". (ראה דברינו [אהבה
ואחוה ושלום ורעות](#) בדפים המיוחדים). ובמחזור ויטרי (סימן ש) וצאנו נוסח מיוחד לברכה לפני שקוראים את עשרת הדברות
(בשבועות?): "קודם שיאמר הברכה יאמר: אחינו אחינו אחינו. החלו לומר עשרת הדברות שנתן הקב"ה לישראל על ידי משה רבנו
בהר סיני. ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר. בבא כל ישראל לראות: ברכו: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר
בחר בתורה הזאת ורצה וקדשה והנחילה לעושיה. ברוך אתה ה' נותן התורה: ויאמר: וידבר: אנכי".

⁶ היינו להוסיף את עשרת הדברות לתפילת שחרית כחלק מקריאת שמע וברכותיה בכל מקום, לא רק במקדש. וכל זאת מדוע? מפני
חשיבותם של עשרת הדברות: "מפני שהם יסודה של התורה" – שטיינזלץ שם בשם הרמב"ם (לא מצאתי המקור ברמב"ם) וכדברי
המדרש: "יתברך שמו של הקב"ה שבחר בישראל משבעים אומות... וחפץ להצדיקם ולזכותם ונתן להם תורה מרובה... והנחילם
אמריו והשמיעם עשרת הדברות שהם גופי תורה ועיקר המצות" (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד שפ). וכבר שאלו במדרש
מכילתא בפרשתנו: מפני מה לא נאמרו עשרת הדברות בתחילת התורה? – ראה דברינו [למה לא התחילה התורה בעשרת הדברות?](#)
בפרשת זו. מה אם כן יותר פשוט מפתחת תפילת היום בעשרת הדברות יחד עם קריאת שמע ותפילה (שהיא במקום עבודת
הקורבנות שבמקדש) ולהמשיך את המסורת שהייתה נהוגה במקדש!

⁷ רש"י שם: "שלא יאמרו (המינים) לעמי הארץ: אין שאר תורה אמת, ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו מפיו בסיני".
ובפירושו למסכת תמיד (לב ע"ב), שהיא המקור, האריך רש"י והרחיב: "ומה שאמרו קראו עשרת הדברות בכל יום, לפי שהם עיקר
הדת וראשיתו. וכבר אמרו: בגבולין בקשו לומר כן, אלא שכבר בטלום מפני תרעומת המינין. ולא באר הבבלי מה היא תרעומת
המינין אלא שנתבאר בתחילת ברכות בירושלמי (פרק א הלכה ה) ואמרו בדין היה שקורין עשרת הדברות בכל יום ויום אלא מפני
מה אין קורין אותם מפני המינין שלא יהיו אומרים אלו לבדם ניתנו למשה מסיני". כך בדומה גם מבאר הרמב"ם בפירושו למשנה
במסכת תמיד ה א ה"ל. ושם הוא משתמש בלשון: "טינת המינים". שים לב ללשון הבבלי: "בקשו לקרות", מול לשון הירושלמי:
"בדין היה שיהו קורין".

⁸ הרי לנו שעל אף שרבי יהודה מוסר בשמו של שמואל (אמורא דור ראשון בבל) שאין למר עשרת הדברות בתפילה מפני תרעומת
המינים, באים חכמים מאוחרים יותר (דור שלישי, רבה בר בר חנה) ומנסים לחדש מנהג זה. ולאחריו אממר שהוא מדור 5-6 שוב
מנסה ושוב נדחה. האם יש בכך להוכיח שהם חשבו ששוב לא קיימת "תרעומת המינים", ובפרט לא בבבל.

ספר אבודרהם דיני קריאת שמע

ויש מפרשים "מפני תרעומת המינים" שלא יאמרו כופרים אתם בכל התורה שאין אתם אומרים אלא עשרת הדברות. אלא מ"שמע" ויהיה אם שמוע" אין שם תרעומת, שהרי כתוב בהן בהדיא: "ובשכבך ובקומך".⁹

מסכת פסחים דף נו עמוד א

באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד.¹⁰ אמרי רבנן: היכי נעביד? נאמר והו - לא אמרו משה רבינו, לא נאמר והו - אמרו יעקב. התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי... אמר רבי אבהו: התקינו שיהו אומרים אותו בקול רם מפני תרעומת המינים. ובנהרדעא דליכא מינין - עד השתא אמרי לה בחשאי.¹¹

מסכת מכות דף כג עמוד ב

דרש רבי שמלאי: שש מאות ושלוש עשרה מצות נאמרו לו למשה... "תורה" בגימטריא שש מאות ואחת עשרה, "אנכי" ו"לא יהיה לך" מפי הגבורה שמענוס. בא דוד והעמידן על אחת עשרה... בא ישעיהו והעמידן על שש... בא מיכה והעמידן על שלש... בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר: "וצדיק באמונתו יחיה".¹²

ירושלמי מסכת ברכות פרק א דף ג עמוד ג

מפני מה קורין שתי פרשיות הללו בכל יום? ... ר' סימון אמר: מפני שכתוב בהן שכיבה וקימה. ר' לוי אמר: מפני שעשרת הדברות כלולין בהן. "אנכי ה' אלהיך" - "שמע ישראל ה' אלהינו". "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" - "ה' אחד". "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא" - "ואהבת את ה' אלהיך" ... "זכור את יום השבת לקדשו" - "למען תזכרו" ... "כבוד את אביך ואת אמך" - "למען ירבו ימיכם וימי בניכם". "לא תרצח" - "ואבדתם מהרה" ... "לא תנאף" - "לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" ... "לא תגנוב" - "ואספת דגנך" ... "לא תענה ברעך עד שקר" - "אני ה' אלהיכם... אמת". "לא תחמוד" - "וכתבתם על מזוזות ביתך", ביתך ולא בית חבך.¹³

⁹ המינים יאמרו שהיהודים כופרים בכל התורה ומאמינים רק במה ששמעו במעד הר סיני! אם המינים הם הנוצרים הראשונים, נראה שהם דווקא ישמחו לדבר זה! נראה שבכל מקרה יש להבין את "תרעומת" המינים (או הטינה) לא שהם מתרעמים על היהודים (הם יכולים דווקא לשמוח בדבר זה), אלא התרעומת שתהיה משמים על היהודים בשל שמחה זו. אבל גם בלי "תרעומת המינים" בהסבר זה או אחר, אפשר שיש כאן חשש יהודי פנימי של סימון אילו מצוות ופסוקים בתורה חשובים יותר ואלו חשובים פחות. ראה ספר העיקרים (!) שנלחם בדעות כגון אלה: "... ואחר שבנשאר מן עשרת הדברות זולת אנכי ולא יהיה לך, הנביא רשאי לשנותם בהוראת שעה כמו שאמרנו, כך אפשר שיהיה הנביא רשאי לשנות שאר המצוות אפילו שלא בהוראת שעה? ...". סיומת דברי אבודרהם שבקריאת שמע אין חשש של תרעומת המינים מחזירה אותנו לגמרא ברכות ה"ל. במקדש אמרו את עשרת הדברות ולאחריהן את קריאת שמע. לאחר החורבן, הוציאו את עשרת הדברות מנוסח התפילה, אבל את קריאת שמע השאירו. אמנם גם בקריאת שמע יש עיקרי אמונה ("קבלת עול מלכות שמים") אבל יש בה גם מצוות מעשיות: תפילין, ציצית, מזוזה שאותם ממילא אין המינים מקבלים.

¹⁰ באיזו שעה? "בשעה שביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין (ערב מיתתו), ונסתלקה ממנו שכינה". וחשש יעקב "שמא חס ושולם יש במטתי פסול" וענו לו בניו: "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד". ראה דברינו [על גילוי הקץ וקריאת שמע בברכת יעקב לבניו](#) בפרשת ויחי.

¹¹ אפרופו הקשר של עשרת הדברות עם קריאת שמע - קשר שנראה עוד להלן ואולי הוא הפתרון להיעלמות עשרת הדברות מסידור תפילותינו - הנה עוד "מפני תרעומת המינים" סביב ההתחבטות אם לומר "ברוך שם כבוד מלכותו" בקריאת שמע או לא. שהרי זה הפסק ותוספת על מה שכתוב בתורה. על מנת להשכיח שלום בין יעקב אבינו שאמר (עפ"י המדרש) ובין משה שלא אמר, התקינו שיאמרו בשקט (בחשאי). או אז באו המינים והלעיזו שיהודים ממלמלים שם דברים נסתרים, ולפיכך חזרו והתקינו שאדרבא יש לומר "ברוך שם כבוד מלכותו" בקול רם. אבל בנהדרעא שם אין חשש של מינים, אומרים עד היום בלחש. הנה לנו שבמקום ובזמן שאין חשש "מפני המינים", חוזרים לנהוג כמנהג הראשון. (סיבה אחרת לאמירת "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" בלחש קשורה במשה ש"גנב" סוד זה מהמלאכים ולכן רק ביום כיפור אומרים זה בקול רם, ראה דברים רבה ב לו).

¹² הרי לנו בברור שיטה שאינה מפחדת מצמצום האמונה ומצוות התורה לכללי יסוד ולעיקרים. ראה דברינו [הגיד לך אדם מה טוב](#) בפרשת בלק. ראה גם במסכת אבות פרק ב משנה א: "הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה" ודברינו [מצווה קלה](#) בפרשת עקב. גם מפני המינים אין לשנות ואין לפחד, כדברי המדרש בבראשית רבה ח ח: "בשעה שהיה משה כותב את התורה, היה כותב מעשה כל יום ויום. כיון שהגיע לפסוק הזה: ויאמר אלהים נעשה אדם בצלמנו כדמותנו אמר לפניו: ריבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים? אתמהא! אמר לו: כתוב! והרוצה לטעות יטעה". ראה גם הביטוי "יאבד עולם מפני השוטים?" בגמרא עבודה זרה נד ע"ב. ובאשר לוויכוחים עם המינים, ראה דברינו [לא לה דחית בקנה, לנו מה אתה משיב](#) בפרשת חוקת. עניין אחד הוא הוויכוח עם המינים ("ודע מה שתשיב לאפיקורס", אבות ב יד), ועניין אחר הוא העולם הפנימי שלנו. מדוע ייגרע זה האחרון בגלל הראשון?

¹³ ומדרש מאוחר יותר אומר דברים ברורים עוד יותר בקשר שבין קריאת שמע ועשרת הדברות: "א"ר חייא בר אבא: כל המקיים קריאת שמע כאילו קיים עשרת הדברות, שבשעת קריאת שמע נתנו עשרת הדברות. בקשו חכמים לקבוע עשרת הדברות בקריאת שמע, ומפני מה לא קבועים? לפי שכולם כלולים בו" (אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמוד תפ). היינו, קריאת שמע מכילה את עשרת הדברות. האם זה פיצוי להוצאת עשרת הדברות מנוסח התפילה מפני תרעומת המינים? האם זה "זכר למקדש" - לאמירת עשרת הדברות יחד עם קריאת שמע שנהגו במקדש? ראה שיטת ר' סימון בירושלמי זה ופירושו אבודרהם שהבאנו לעיל שקריאת שמע היא "בשכבך ובקומך", על קריאת שמע אין תרעומת המינים. אמנם כאמור לעיל גם קריאת שמע היא הדגשה של עיקרים באמונה אבל יש בה גם מצוות מעשיות: תפילין, ציצית, מזוזה שאותם אין המינים מקבלים. ראה דברינו [נעשה ונשמע](#) בפרשת משפטים, שקריאת שמע היא משקל נגד "נעשה ונשמע". קודם לכל: שמע ישראל.

ספר העיתים סימן קפה¹⁴

ונשאל רבינו האיי גאון מאי טעמא לא קרינן מוסף שבת בשבת בס"ת? והשיב אם אתם מקנתרין על הקדמונים ... אלו יאמרו למה עזבו קריית עשרת הדברים כמו שהיה במקדש, וזה יאמר למה הניחו מעשה בראשית מלקרות כדרך שהיו עושין במעמדות, וזה יאמר למה אין קורין בכל יום בס"ת או אפילו בשני ובחמישי בפרשת התמיד! עלינו להתנהג בתיקונים שתקנו אותם גדולים מדורותינו בחכמה ובמנין ואין לנו לשנות.¹⁵

בית יוסף אורח חיים סימן א אות ה

וטוב לומר פרשת העקדה ופרשת המן ועשרת הדברות. תנן בפרק ה' ממסכת תמיד (לב): "אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת והם ברכו וקראו עשרת הדברים. ואף על גב דאמרינן בסוף פרק קמא דברכות (יב.) שביטלו מפני תרעומת המינים ופירש רש"י שלא יאמרו לעמי הארץ אין שאר תורה אמת ותדעו שאין קורין אלא מה שאמר הקב"ה ושמעו מפיו בסיני. איכא למימר דהיינו דוקא בצבור, אבל ביחיד דליכא משום תרעומת המינים טוב לאמרם, שעל ידי כך יזכור מעמד הר סיני בכל יום ותתחזק אמונתו בזה.¹⁶

שו"ת הרמב"ם סימן רסג

התשובה זה, אשר הנהיג הרב הנפטר נוחו עדן לישב,¹⁷ הוא הראוי ... וכך היה ראוי לעשות. בכל מקום שמנהגם לעמוד, צריך למנעם, בגלל מה שמגיע בזה מן ההפסד באמונה (ומה שמדמים), שיש בתורה מדרגות ומקצתה מעולה ממקצתה, וזה רע עד מאד. ומן הראוי לסתום כל הפתחים, שמביאים לזאת האמונה הרעה. ... והיה מן המינים מי שהאמין, שאין מן השמים אלא י' הדברות ושאר התורה משה מפי עצמו אמרו, ולכן ביטלו קריאתן בכל יום. ואסור בשום פנים לעשות בתורה מקצתה מעולה ממקצתה.¹⁸

שמות רבה מו א

התחיל מצטער על שבור הלוחות. אמר לו הקב"ה: אל תצטער. בלוחות הראשונים לא היו אלא עשרת הדברות בלבד, ובלוחות השניים אני נותן לך, שיהא בהם הלכות מדרש ואגדות.¹⁹

¹⁴ ר' יהודה בן ברזילי, ברצלונה, סוף המאה ה-11, המאה ה-12.

¹⁵ נראה שלאורך הדורות, נעשו ניסיונות חוזרים ונשנים להחזיר את עשרת הדברות לסדר התפילה (סדר העבודה), בפרט שהנימוק מפני תרעומת המינים כבר לא היווה חשש רציני. יטענו המינים מה שיטענו, בין כך ובין כך הם עושים מה שהם רוצים. הוכחה לכך נמצאת כבר בגמרא בברכות עצמה כפי שראינו לעיל בניסיונותיהם של רבה בר בר חנה ואמימר לחדש את מנהג אמירת עשרת הדברות. ובסידור רב עמרם גאון בסדר מעמדות אכן מופיע בכל יום: "וקורא פרשת המן ועשרת הדברות וענין הקרבנות ואיזהו מקומן וכו'". שים גם לב שבציטוט שהבאנו מספר העיתים מדובר על קריאה מתוך ספר תורה, לא מן הסידור. סביר שעל קריאה מתוך הסידור לא הייתה שום בעיה.

¹⁶ למרות דברים אלה שחזרו ונאמרו גם בשולחן ערוך, ברבים מהסידורים הנדפסים בימינו (רינת ישראל, בן איש חי, תפילת כל פה ועוד) נשמטו עשרת הדברות כליל ונראה שאת מקומן תפסו "ג' העיקרים של הרמב"ם" (משמע שלא חוששים מהדגשת עקרונות ודברים חשובים!) וכן שש הזכירות (שזה תמוה במיוחד, אומרים זכור את יום השבת שלקוח מעשרת הדברות, אבל בהקשר אחר). הסידור היחיד שמצאנו בו את עשרת הדברות הוא סידור עבודת ישראל (מה עם סידור הגר"א?). והדברים צריכים עיון!
¹⁷ לשבת בשעת קריאת עשרת הדברות ולא לעמוד.

¹⁸ נושא משיק לנושא שלנו הוא המנהג לעמוד בקריאת עשרת הדברות (הקראים עומדים בכל קריאת התורה) שהרמב"ם כאן יוצא כנגדו ובתשובה לשאלה שנשאל מחזק את ידיו של רב קהילה שהורה לבני קהילתו לחדול מלעמוד בעת קריאת עשרת הדברות ולשבת. בא רב אחר וביקש להחזיר את המנהג הקודם לעמוד והרמב"ם יוצא כנגדו. עמידה בעת קריאת עשרת הדברות יכולה להתפרש כמתן חשיבות לפסוקי תורה מסוימים כנגד פסוקי תורה אחרים ולשחק לידיהם של המינים שיאמרו שהנה גם היהודים מחשיבים קטעים מסוימים בתורה יותר מקטעים אחרים. מפני תרעומת (או טינת או טענת) המינים הוצאו עשרת הדברות מסידור תפילותינו וכעת עולה החשש שמא אם נעמוד בקריאת עשרת הדברים בתורה (שלוש פעמים בשנה), יתפרש הדבר שלא כראוי. אבל הסיבה לכך היא גם פנימית, כפי שהרמב"ם מבאר ביסוד השמיני בהקדמתו לפרק חלק במשנה, סנהדרין פרק י': "והיסוד השמיני הוא תורה מן השמים. והוא, שנאמין שכל התורה הזו הנמצאת בידינו היום הזה היא התורה שניתנה למשה, ושהיא כולה מפי הגבורה ... ואין הבדל בין ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען, ושם אשתו מהיטבאל בת מטרד, או אנכי ה', ושמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה קדושה אמת". הסיבה אם כך יכולה להיות פנימית ולא רק חיצונית.

¹⁹ מה רוצה מדרש זה לומר? מה היה קורה אילו לא נשברו לוחות הראשונים? אפשר שהתשובה היא בהקשר של הנושא שלנו, בפרט אם נחבר אותו למדרשים המתארים איך הקב"ה מחזר על האומות והם אינם רוצים לקבל את התורה (ספרי דברים שמג). מדרש זה הוא תשובה למינים. הנה, גם את הלוחות הראשונים שכללו רק את עשרת הדברות, בלי כל המצוות המעשיות, ההלכות והאגדות, לא קבלתם. גם את התורה התמציתית המכילה את עשרת הדברות בלבד, תוספת קטנה לשבע מצוות בני נח, לא אבייתם לקבל. אז אם תראו את עם ישראל מדגיש את עשרת הדברות, איזו מן תרעומת תהיה לכם? (לעיל הצענו שתועמות זו היא בעצם שמחה של הגויים שעם ישראל מצטרף אליהם. הערה 9 על פירוש אבודרהם לעיל). מצד שני, יש במדרש גם מסר פנימי לעם ישראל שאכן צריך להיזהר מ"תרעומת המינים" לא מפני "מה יאמרו", אלא מפני שחשש אמיתי של התמקדות מופרזת בעיקרים (חוקה בימינו?). תורה ולוחות שמכילים רק עשרת דברות אין בכוחם לקיים אמונה. סופם חטא העגל, סופם שנשברו. לוחות שניים, שעוצבו בידי אדם ומכילים מקרא, משנה, הלכות ואגדות - "התורה והמצוה אשר כתבתי להורותם" (ראה ברכות ה' ע"א) - הם תורת חיים. ראה שוב דברינו [לוחות שניים - כראשונים?](#) בפרשת עקב

פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כא - י' הדברות פ' קמייטא

כתיב: "פְּתִיתֵנִי ה' וְאֶפֶת חֲזַקְתֵּנִי וְתוֹכַל וְכוּ' " (ירמיהו כ ז). אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, פיתיתני עד שנתתה לי את התורה ונתתה על צוארי עול מצות ונעשתי בהם. אילו לא קבלתי את התורה הייתי כאחת האומות לא שכר ולא עונש.²⁰

אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, שדילתני בסיני ואמרת לי: "אנכי ה' אלהיך" והייתי סבורה שהוא רפה²¹ - חזקתני ותוכל: "כי אנכי ה' אלהיך אל קנא" (שמות כ ה).²² שדילתני²³ בסיני ואמרת לי: "לא יהיה לך אלהים אחרים" והייתי סבורה שהוא רפה - חזקתני ותוכל: "זובח לאלהים יחרס" (שם כב יט). שדילתני בסיני ואמרת לי: "לא תשא" והייתי סבורה שהוא רפה - וחזקתני: "כי לא ינקה ה' " (שם כ ז).²⁴ שדילתני בסיני ואמרת לי: "זכור את יום השבת" הייתי סבורה שהוא רפה - חזקתני ותוכל: "מחלליה מות יומת" (שם לא יד). שדילתני בסיני ואמרת לי: "כבד את אביך ואת אמך" - חזקתני ותוכל: "מקלל אביו ואמו מות יומת" (שם כא יז).²⁵ שדילתני בסיני: "לא תרצח" - חזקתני ותוכל: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך" (בראשית ט ו).²⁶ שדילתני בסיני: "לא תנאף" - חזקתני ותוכל: "מות יומת הנואף והנואפת" (ויקרא כ י). שדילתני בסיני: "לא תגנוב" - חזקתני ותוכל: "וְגָנַב אִישׁ וּמְקָרוֹ וְנִמְצָא בְּיָדוֹ מוֹת יוֹמֵת" (שמות כא טז).²⁷ שדילתני בסיני: "לא תענה עד שקר" - חזקתני ותוכל: "ועשיתם לו כאשר זמם" (דברים יט יט). שדילתני בסיני: "לא תחמוד" והייתי סבורה שהוא רפה - חזקתני ותוכל: "אַל תַּחְמֹד יַפְיָהּ בְּלִבְךָ... כִּן הִבֵּא אֶל אִשֶׁת רְעֵהוּ לֹא יִנְקָה כָּל הַנֶּגַע בָּהּ" (משלי ו כה-כט).²⁸

שבת שלום
מחלקי המים

מים אחרונים: הרוצה להרחיב ולהעמיק בנושא, מוזמן לעיין במאמר של א. א. אורבך, מעמדם של עשרת הדברות בעבודה ובתפילה, בספר עשרת הדברות בראי הדורות, מאגנס ירושלים תשמ"ו. ושם עוד מאמרים רבים ומעניינים בנושא היחס לעשרת הדברות לאורך הדורות.

²⁰ פתיח זה עדיין מסתיר את מהות הפיתוי האמתית ותלונת (תרעומת) עם ישראל כלפי הקב"ה. אין כאן התנגדות לעצם מתן התורה, אלא לאופן שבו היא ניתנה.

²¹ היינו דרישה כללית רכה וקלה יחסית לביצוע. ההפך מ"חזקתני" שלהלן, שהוא עול חזק וקשה. "ותוכל" - שיכולת לי.
²² ה"חזקתני" כאן הוא בתוך עשרת הדברות עצמם וכך גם ב"לא תשא" להלן. אבל רוב "ההפתעות" של בני ישראל מכך שעשרת הדברות אינם רק 'עקרונות נעלים' אלא אזהרות, דינים ועונשים, באים מפסוקים שמעבר למתן תורה.

²³ כך בנוסח המודפס שלפנינו "שדילתני", בלשונונו היום: "שדילתני" ומן הסתם פליטת קולמוס המעתיקים.
²⁴ כאן מדובר באותו פסוק: "לא תשא את שם ה' אלהיך לשווא כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשווא", כך שהטעון "שדילתני" או "פיתיתני" הוא קצת חלש, מה גם שהחל מדיבר זה, עפ"י המסורת, משה הוא שמדבר לעם.

²⁵ "חזקתני" זה קצת מוזר. יכול היה להביא את פרטי הדינים הקשים של כיבוד אב ואם. ראה מסכת קידושין לא ע"א: "עד היכן כיבוד אב ואם?" וכגון איך כיבד רבי טרפון את אימו, רב אסי ועוד. אבל הדרשן מחפש פסוק. ראה עוד בגמרא קידושין שם שמדיבר זה ואילך התחברו אומות העולם לעשרת הדברות.

²⁶ גם דרשה זו קצת מוזרה, וכי מה חשבו בני ישראל כשנאמר להם "לא תרצח"? מה גם שעונש הרוצח שמובא מיד בהמשך כבר נזכר בספר בראשית. אולי זה רמז לעונשים הקלים יחסית שמקבלים רוצחים בימינו בכל מיני תואנות ומענות במקום עונש מוות.

²⁷ "לא תגנוב" של עשרת הדברות הוא בגונב נפשות (לשעבוד כעבד). ראה דברינו [לא תגנוב](#) בפרשה זו.

²⁸ ומיד לאחר דרשה זו באה דרשתו של רבי יקום שם: "העובר לא תחמוד כאילו עובר על עשרת הדברות" בה הוא מראה כיצד דיבר חותם זה "מכסה" את כל תשעה הדברות שלפניו (בדברינו [לא תחמוד](#) בפרשה זו). לעניינינו, עם 'סגירת הגיליון' קפץ לנו מדרש זה שבו בני ישראל כביכול מתרעמים על הקב"ה שבמעמד הר סיני, בנתינת עשרת הדברות, היה פיתוי ושידול במילים יפות וכלליות של עקרונות נעלים ויפים, ורק אח"כ התברר להם שלצד כל עקרון כזה, לצד כל דיבר, יש אזהרות רבות, פרטי דינים וגם עונשים. נראה לנו שניתן לחבר מדרש זה לדברים לעיל (ואולי גם ל"עמא פזיזא" שמיהרו לומר נעשה ונשמע והקדימו פיהם לאזניהם, שבת פח ע"א), אך נשאר זאת לשואבי המים שיהגו מחשבותיהם הטובות על מדרש מיוחד זה וימהרו לשלוח לנו פתרונו.